

»ODKRITA« IZVOZNA (NE) KONKURENČNOST SLOVENIJE

Jože Mencinger

Podatki o izvozu na prebivalca, njegovi dinamiki v zadnjem desetletju ter spreminjanje deleža izvoza Slovenije v izvozu EU ne potrjujejo »nespornih resnic« o zmanjševanju izvozne konkurenčnosti Slovenije. Slovenija sodi med države, v katerih je dejanska vrednost izvoza na prebivalca višja od »teoretične« vrednosti, določene z velikostjo, razvitostjo in deležem industrije v dodani vrednosti. Hitra rast deleža v izvozu EU se je z vstopom v evro območje, s katerim je Slovenija izgubila tečajno politiko, spremenila v stagnacijo, svetovna gospodarska kriza z velikim zmanjšanjem trgovinske menjave pa izvozne konkurenčnosti Slovenije ni zmanjšala.

27

Ključne besede: izvoz na prebivalca, konkurenčnost, »odkrite« primerjalne prednosti

»REVEALED« EXPORT (NON) COMPETITIVENESS OF SLOVENIA

The data on exports per capita, their dynamics in the last decade, and changing shares of exports in the exports of EU27 do not confirm »notorious truths« on decreased export competitiveness of Slovenia. Indeed, Slovenia belongs to a group of European countries in which actual exports per capita exceed »theoretical« exports determined by their size, level of development, and share of manufacturing in value added. Fast growth of Slovenian share in exports of EU27 however turned to stagnation after entering euro zone when the country lost exchange rate policy. World economic crisis, during which foreign trade collapsed, has not affected export competitiveness of the country.

Key Words: exports per capita, competitiveness, "revealed" competitive advantages

1. Uvod

Med »nesporne resnice« o slovenskem gospodarstvu sodi »zmanjševanje izvozne konkurenčnosti«, kar naj bi se kazalo v tem, da je med izvoženimi produkti vse manj tehnološko visoko zahtevnih, oziroma vse manj takšnih z visoko dodano vrednostjo. Povsem enostavna primerjava z državami EU, kamor naj bi sodili, hitro pokaže, da stanje ni tako črno, kot ga slikajo nekateri ekonomisti in »ekonomisti«, ki se, da bi stvari prikazali slabše, kot so, na daleč izogibajo številke, kar jim omogoča napovedovanje »grških« scenarijev.

28

V nadaljevanju izvozno konkurenčnost ugotavljamo na podoben način, kot se merijo »odkrite« komparativne prednosti¹; gre za ugotavljanje konkurenčnosti »ex post«, torej s pomočjo podatkov o dejanski trgovinski menjavi oziroma izvozu. Vrednost izvoza na prebivalca posredno kaže, kolikšna je dodana vrednost izvoza na prebivalca oziroma kolikšna je »absolutna izvozna konkurenčnost« v posameznem letu, spreminjaje te vrednosti ter gibanje deleža izvoza Slovenije v izvozu EU27, pa kakšna je dinamika konkurenčnosti. Izvoz na prebivalca čeprav posredno, najbrž precej bolje pokaže izvozno konkurenčnost posameznega gospodarstva, kot pa jo kažejo različni narodnogospodarsko precej vprašljivi indikatorji o strukturi izvoza. Gospodarstvo vsaj načeloma izvažá produkte, pri katerih ima »relativne komparativne prednosti«, in uvažá tiste, pri katerih takih prednosti nima. Prav nič važno ni, ali gre za izvoz tehnično zelo zahtevnih produktov, ali za krompir. Od Nizozemcev tako na primer kupujemo čebulo in solato, pa bi najbrž težko trdili, da gre za tehnološko zahtevne produkte in/ali tehnološko zaostalo državo.

2. Izvoz na prebivalca

V Tabeli 1 je za razdobje med 2001 in 2010 prikazan letni izvoz na prebivalca članic EU; dodan je še izvoz v sedmih mesecih letošnjega leta in porast med letoma 2001 in 2010. V zadnjih treh stolpcih so še determinante izvoza: razvitost, velikost merjena s številom prebivalcev in delež industrije v dodani vrednosti. Razlike med državami so velike. Več kot 20 tisoč evrov letnega izvoza na prebivalca so med 2001 in 2010 imele štiri države: Luksemburg, Belgija, Irska in Nizozemska. Pol manjši je bil izvoz na prebivalca v skupini, v katero sodijo Danska in Avstrija z več kot 12, Švedska in Finska z več kot 10 ter Nemčija in Slovenija z več kot 8 tisoč evri izvoza. Na drugi strani lestvice so države s približno 1000 evri letnega izvoza na prebivalca; sem sodijo Ciper, Romunija, Bolgarija in Grčija².

1 Z merilom »odkrite primerjalne prednosti« (revealed comparative advantages) ugotavljamo, pri katerih produktih oziroma skupini produktov, naj bi posamezno gospodarstvo imelo primerjalne prednosti, tako da delež izvoza posameznega produkta oziroma skupine produktov v skupnem izvozu posamezne države primerjamo z ustreznim deležem izvoza istega produkta oziroma skupine produktov v svetovnem izvozu. Če je razmerje večje od 1, govorimo, da ima država v tej dejavnosti »odkrite« komparativne prednosti, če je manjše od 1, pa da jih nima.

2 Mimogrede, že številke o izvozu na prebivalca Grčije kažejo, da so pozivi evropskih politikov, naj Grčija poveča svojo konkurenčnost jalovo početje. Le kaj in kam naj kaj izvažá? Medtem ko je bila v letu 2007 Grčija z BDP 20 tisoč evrov na prebivalca precej pred Slovenijo s 17 tisoč evri, je bil grški izvoz 1.500 evrov na prebivalca kar sedemkrat manjši od slovenskega, ki je bil malone 11.000 evrov; tudi delež industrije v dodani vrednosti je bil v Grčiji približno trikrat manjši kot v Sloveniji.

Tabela 1.
Izvoz na prebivalca članic EU 2001-2011

GEO/ČAS	2001	2007	2008	2009	2010	2001-10	2011/1-7	porast 2001-2010	preb. mil.	BDP/capita	delež industrije
Belgija	20.708	29.708	30.075	24.659	28.685	25.507	18.625	1.38	10.62	31.626	20.40
Bolgarija	0.701	1.760	1.990	1.538	2.061	1.340	1.123	2.93	7.66	4.016	22.74
Češka	3.624	8.689	9.614	7.737	9.538	6.636	5.370	2.63	10.32	12.286	35.21
Danska	10.793	13.820	14.518	12.217	13.313	12.461	9.032	1.23	5.46	41.734	19.23
Nemčija	7.759	11.712	11.959	9.793	11.701	9.790	7.459	1.50	82.26	29.479	26.20
Estonija	2.705	5.985	6.316	4.841	6.531	4.588	3.764	2.41	1.34	11.823	23.30
Irska	24.132	20.565	19.421	18.677	19.720	21.006	13.527	0.81	4.37	43.435	35.03
Grčija	1.175	1.540	1.600	1.303	1.428	1.298	0.961	1.21	11.19	20.307	11.38
Španija	3.218	4.156	4.226	3.557	4.029	3.670	2.601	1.25	44.87	23.521	18.26
Francija	6.092	6.608	6.739	5.561	6.254	6.145	4.296	1.02	63.78	29.630	17.13
Italija	4.793	6.168	6.190	4.859	5.595	5.264	3.778	1.16	59.37	26.020	22.14
Ciper	0.697	1.306	1.406	1.131	1.326	1.109	0.883	1.90	0.78	20.301	10.19
Latvija	0.945	2.657	3.037	2.441	3.184	1.972	1.686	3.36	2.28	9.289	14.84
Litva	1.371	3.696	4.776	3.522	4.721	2.971	2.533	3.44	3.38	8.491	25.21
Luksemburg	24.820	34.308	35.602	30.675	29.464	30.577	21.891	1.18	0.48	78.366	10.76
Madžarska	3.332	6.915	7.344	5.933	7.189	5.343	4.295	2.15	10.06	10.018	27.99
Malta	5.197	5.507	4.953	3.885	4.590	4.992	3.370	0.88	0.41	13.335	-
Nizozemska	16.123	24.567	26.438	21.653	26.093	20.737	15.736	1.61	16.38	34.785	18.70
Avstrija	9.849	14.414	14.817	11.755	13.718	12.262	9.080	1.39	8.30	32.841	24.81
Poljska	1.051	2.682	3.041	2.566	3.078	2.057	1.713	2.93	38.12	8.178	27.05
Portugalska	2.624	3.614	3.668	2.989	3.457	3.078	2.269	1.31	10.61	15.946	19.77
Romunija	0.567	1.370	1.564	1.353	1.736	1.108	0.916	3.06	21.54	5.811	27.61
Slovenija	5.199	10.925	11.543	9.235	10.851	8.248	6.511	2.08	2.02	17.133	30.43
Slovaška	2.615	7.916	8.956	7.429	9.086	5.752	4.827	3.47	5.40	10.213	40.75
Finska	9.318	12.448	12.372	8.460	9.815	10.186	7.334	1.05	5.29	34.075	33.80
Švedska	9.509	13.516	13.574	10.143	12.785	11.503	8.385	1.34	9.15	37.029	26.94
Vel. Britanija	5.161	5.271	5.107	4.107	4.933	4.987	3.446	0.95	60.99	33.662	17.74

Samoumevno je, da je vrednost izvoza na prebivalca odvisna od gibanja svetovnih cen posameznih skupin produktov, velikostjo gospodarstva, njegovo razvitostjo, merjeno z bruto domačim produktom, in z njegovo strukturo. Smiselno je zato primerjati gospodarstva, katerih struktura izvoza je vsaj približno primerljiva³. Razumljivo je tudi, da je v majhnem gospodarstvu izvoz na prebivalca velik, ker je domači trg premajhen za vsakokratne tehnološko »normalne« proizvodne enote, medtem ko v velikem gospodarstvu povpraševanje na domačem trgu omogoča proizvodnjo v proizvodnih enotah, kakršne

³ Primerjava izvozne konkurenčnosti povsem različnih gospodarstev, na primer Slovenije s kakšno izvoznico nafte, je nesmiselna, saj je bolj ali manj določena z gibanjem svetovnih cen.

določa tehnologija. Prav tako je razumljivo, da je izvoz na prebivalca v veliki meri določen z razvitostjo gospodarstva (bruto domačim produktom na prebivalca), in z gospodarsko strukturo, torej z deležem dejavnosti, ki ustvarja za menjavo primerne produkta⁴. Omenjeno povezanost med izvozom na prebivalca in naštetimi determinantami kaže enostavna regresijska enačba, v kateri so članice EU enote opazovanja; ocenjene vrednosti koeficientov v razdobju 2007-2010 so v Tabeli 2.

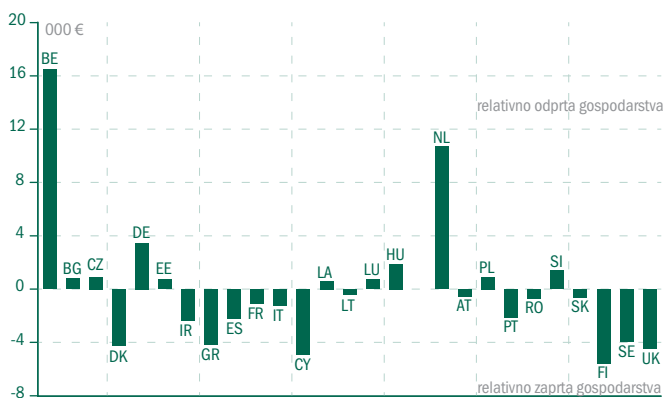
Tabela 2
Pojasnitev izvoza na prebivalca z razvitostjo, velikostjo in deležem industrije

30
$$Izvoz_i = b_0 + b_1 * GDP/cap_i + b_2 * prebivalstvo_i + b_3 * delež\ industrije_i + e_i$$

leto	b0	b1	b2	b3	R2
2007	-5.75 [-1.39]	0.4705 [7.29]	-0.0750 [-1.74]	0.2406 [1.80]	0.718
2008	-5.85 [-1.38]	0.4825 [7.23]	-0.0709 [-1.60]	0.2375 [1.75]	0.716
2009	-6.29 [-1.75]	0.4606 [7.65]	-0.0585 [-1.60]	0.2486 [2.05]	0.738
2010	-5.96 [-1.42]	0.4292 [6.41]	-0.0566 [-1.28]	0.28016 [2.10]	0.664

t - vrednosti koeficientov so v oklepaju

Slika 1
Relativno odprta in zaprta EU gospodarstva v letu 2007

Vir podatkov: Eurostat, lastni izračuni

4 To drži tudi za uvoz; majhno gospodarstvo ima malo različnih naravnih bogastev in surovin in jih mora uvažati.

Gospodarstvo, katerega izvoz na prebivalca presega »teoretični« izvoz, kakršen ustreza njegovi velikosti, razvitosti in strukturi, imenujmo relativno odprto gospodarstvo, tistega, katerega izvoz na prebivalca zaostaja za »teoretičnim«, pa relativno zaprto gospodarstvo. Slika 1, na kateri so s stolpci prikazana odstopanja dejanskih vrednosti od »teoretičnih«, oziroma ocenjenih vrednosti izvoza na prebivalca za leto 2007 kaže po tem kriteriju razporejena gospodarstva EU.

Relativno daleč najbolj odprti evropski gospodarstvi sta Belgija in Nizozemska; izvoz na prebivalca prve je za 16, druge pa za 11 tisoč evrov presegel izvoz, ki naj bi ga določala njuna razvitost, velikost in struktura. Po relativni »odprtosti« precej zaostajajo Nemčija, Madžarska, Slovenija ter druge nove članice EU, ostala »stara« gospodarstva EU so relativno zaprta; za več kot 4000 evrov manjši izvoz od »teoretičnega« so v 2007 imele Danska, Grčija, Ciper, Finska, Švedska in Velika Britanija.

31

3. Spreminjanje »izvozne konkurenčnosti« 2001-2010

Izvoz na prebivalca med 2001 in 2010 se je najhitreje povečeval v »novih« članicah, kar ne preseneča, saj je izvoz spremljal rast BDP, kar je skladno s teorijo konvergence, po kateri je rast hitrejša v manj razvitih in počasnejša v bolj razvitih državah. V večini držav EU je bil izvoz na prebivalca najvišji v letu 2008, v letu 2009 je upadel za približno petino, v letu 2010 pa se je v tretjini držav vrnil na ali nad raven iz leta 2008. Rast v sedmih mesecih 2011 in v letu 2010 je seveda močno povezana s padcem leto poprej; večji padec v letu 2009 praviloma implicira večji porast v letih 2010 in 2011. Izjemi v dinamiki sta Luksemburg in Irska; v Luksemburgu je bil izvoz na prebivalca največji v letu 2006, medtem ko izvoz na prebivalca na Irskem trendno pada že celo desetletje; lanski je bil kar za petino manjši kot pred desetletjem. Manjši izvoz na prebivalca kot na začetku desetletja sta konec desetletja imeli še Malta in Velika Britanija.

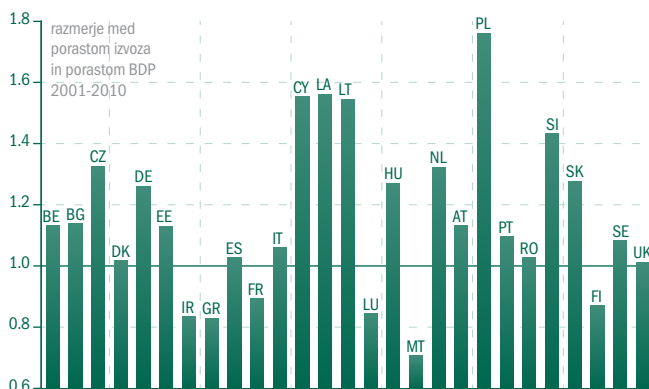
Tabela 3
Porast BDP in izvoza med 2001 in 2010

	porast GDP 2001-10	porast izvoza 2001-10	porast izvoza/ porast BDP		porast GDP 2001-10	porast izvoza 2001-10	porast izvoza/ porast BDP
Belgija	1.29	1.46	1.13	Luksemburg	1.61	1.36	0.84
Bolgarija	2.40	2.73	1.14	Madžarska	1.67	2.12	1.27
Češka	2.03	2.69	1.33	Malta	1.33	0.94	0.71
Danska	1.26	1.28	1.02	Nizozemska	1.27	1.68	1.32
Nemčija	1.19	1.50	1.26	Avstrija	1.28	1.45	1.13
Estonija	2.10	2.37	1.13	Poljska	1.66	2.92	1.76
Irska	1.14	0.95	0.83	Portugalska	1.25	1.37	1.10
Grčija	1.52	1.26	0.83	Romunija	2.85	2.93	1.03
Španija	1.38	1.42	1.03	Slovenija	1.50	2.15	1.43
Francija	1.22	1.09	0.89	Slovaška	2.75	3.51	1.28
Italija	1.17	1.24	1.06	Finska	1.25	1.09	0.87
Ciper	1.41	2.19	1.55	Švedska	1.30	1.41	1.08
Latvija	2.05	3.20	1.56	Vel. Britanija	0.99	1.00	1.01
Litva	2.13	3.29	1.55				

Vir: Eurostat, lastni izračuni

Tabela 3 kaže porast BDP in porast izvoza med letom 2001 in 2010 ter relativni porast izvoza, to je porast izvoza v primerjavi s porastom BDP. Ta je prikazan še na Sliki 2. Če je porast izvoza mnogo večji od porasta BDP, bi pogojno in intuitivno lahko trdili, da je bila gospodarska rast države v zadnjem desetletju izvozno spodbujana, oziroma, da se je »odkrita« konkurenčnost (revealed competitiveness) države povečevala. V skupino držav, v kateri je porast izvoza za več kot četrtno preseglal porast BDP so Češka, Nemčija, Ciper, Latvija, Litva, Nizozemska, Poljska, Slovenija in Slovaška. Podobno bi v primeru zaostajanja porasta izvoza za porastom BDP lahko trdili, da se je »odkrita« izvozna konkurenčnost zmanjševala; v to skupino bi se uvrstile Irska, Grčija, Francija, Luksemburg, Malta in Finska.

Slika 2
Spreminjanje »odkrite« izvozne konkurenčnosti EU gospodarstev

Vir: Tabela 3

33

4. Spreminjanje izvozne konkurenčnosti Slovenije v desetletju in med krizo

Razlike v rasti izvoza so spreminjale tudi deleže posameznih držav v skupnem izvozu EU. Delež osmerice nekdanjih socialističnih gospodarstev se je tako v desetletju podvojil, s 5.98 odstotkov v letu 2001 na 11.64 odstotkov v letu 2010. V večini »starih« članic je delež stagniral, izrazito se je povečal le delež Nizozemske, najbolj se je zmanjšal delež Velike Britanije, močno pa so se skrčili še deleži Irske, Francije, Italije in Finske.

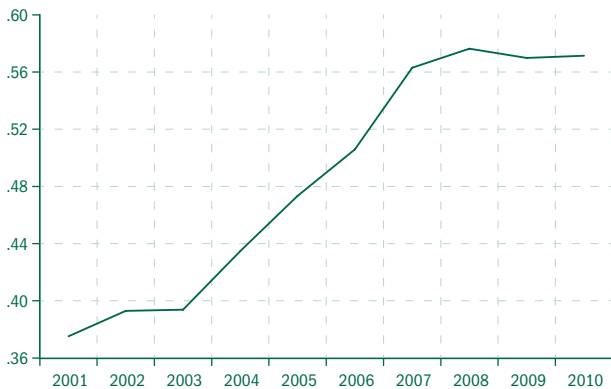
Slovenija je s povprečnim letnim izvozom 8248 evrov na prebivalca v razdobju 2001-10, 11543 evri v letu 2008, 10.851 evri v letu 2010 zdržema deveta s 6511 evri v sedmih mesecih letos pa deseta med 27 državami EU. Dejanska vrednost izvoza presega »teoretično« vrednost, kakršno določajo velikost, razvitost in struktura gospodarstva, povečanje izvoza v preteklem desetletju je za več kot četrtino presegló istočasno povečanje BDP, kar Slovenijo uvršča med gospodarstva, katerih rast je odvisna od rasti izvoza.

Gibanje deleža izvoza Slovenije v izvozu EU27 v razdobju 2001-2010 je prikazano na Sliki 3, vrednosti deleža za vse članice EU za razdobje 2001-2010 so v Tabeli 4. Delež Slovenije v izvozu EU27 se je z 0.375 odstotka v letu 2001 hitro povečeval do 2007, ko je dosegel 0.568 odstotka, od takrat dalje pa bolj ali manj stagnira. Za potrditev domneve, da je prehod od rasti v stagnacijo deleža mogoče pripisati vstopu Slovenije v evro področje, bi bile potrebne podrobne analize. Zaenkrat ostaja le ugotovitev o sovpadanju stagnacije in vstopa Slovenije v evro področje in s tem izgube tečajne politike. Ta je s preprečevanjem realne precenjenosti tolarja vse od osamosvojitve do vstopa v evro območje štivila oziroma pospeševala izvoz.

Tabela 4
Deleži izvoza članic v izvozu EU

GEO/ČAS	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Belgija	7.70	8.19	8.21	8.15	8.22	7.98	8.06	7.96	8.05	7.99
Bolgarija	0.20	0.21	0.21	0.26	0.28	0.32	0.34	0.37	0.35	0.40
Česka	1.34	1.45	1.46	1.83	1.92	2.06	2.29	2.47	2.45	2.57
Danska	2.09	2.18	2.18	2.04	2.09	2.01	1.92	1.97	2.04	1.89
Nemčija	23.14	23.34	23.39	24.18	23.87	24.12	24.70	24.41	24.37	24.62
Estonija	0.13	0.13	0.13	0.15	0.19	0.21	0.20	0.21	0.19	0.22
Irska	3.35	3.34	3.35	2.78	2.69	2.36	2.27	2.12	2.52	2.26
Grčija	0.46	0.39	0.39	0.40	0.42	0.45	0.44	0.44	0.44	0.41
Španija	4.72	4.76	4.77	4.85	4.73	4.65	4.73	4.75	4.94	4.76
Francija	13.09	12.57	12.60	12.01	11.39	10.79	10.46	10.39	10.54	10.10
Italija	9.90	9.64	9.66	9.40	9.17	9.07	9.34	9.16	8.85	8.68
Ciper	0.02	0.02	0.02	0.03	0.04	0.03	0.03	0.03	0.03	0.03
Latvija	0.08	0.08	0.08	0.10	0.12	0.13	0.15	0.17	0.16	0.18
Litva	0.17	0.19	0.20	0.24	0.29	0.30	0.32	0.39	0.35	0.40
Luksemburg	0.39	0.38	0.38	0.43	0.46	0.49	0.41	0.42	0.46	0.38
Madžarska	1.23	1.30	1.31	1.47	1.54	1.63	1.78	1.83	1.80	1.85
Malta	0.07	0.07	0.07	0.07	0.05	0.06	0.06	0.05	0.04	0.04
Nizozemska	9.34	9.25	9.27	9.50	9.99	10.09	10.30	10.77	10.83	11.12
Avstrija	2.86	2.98	2.98	3.14	3.07	2.97	3.06	3.06	2.98	2.95
Poljska	1.45	1.55	1.56	1.99	2.20	2.41	2.62	2.87	2.97	3.02
Portugalska	0.97	0.98	0.98	0.95	0.95	0.97	0.98	0.96	0.96	0.94
Romunija	0.46	0.52	0.52	0.62	0.68	0.70	0.75	0.83	0.88	0.95
Slovenija	0.37	0.39	0.39	0.43	0.47	0.50	0.56	0.57	0.57	0.57
Slovaška	0.51	0.54	0.54	0.73	0.78	0.91	1.09	1.20	1.22	1.26
Finska	1.75	1.71	1.71	1.63	1.61	1.68	1.68	1.62	1.36	1.35
Švedska	3.06	3.09	3.09	3.27	3.22	3.21	3.15	3.09	2.85	3.07
V. Britanija	11.04	10.62	10.64	9.23	9.45	9.76	8.21	7.76	7.68	7.87

Slika 3
Delež Slovenije v izvozu EU27

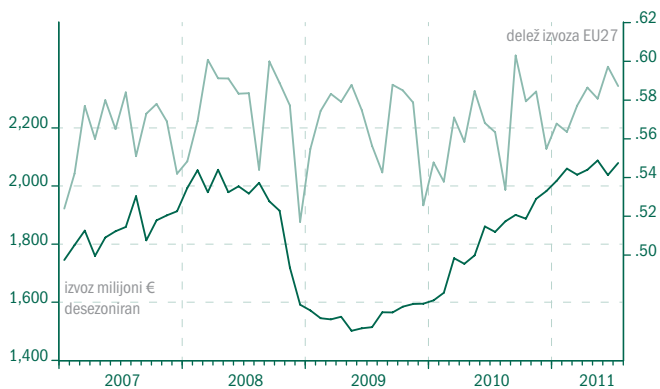

Vir podatkov: Eurostat

35

Spreminjanje izvozne konkurenčnosti med zdajšnjo gospodarsko krizo kaže Slika 4 z mesečnimi vrednostmi izvoza Slovenije v milijonih evrov (leva skala) od januarja 2007 do julija 2011, ter deleži izvoza Slovenije v izvozu EU27 (v%). Očitno je, da je bil velik padec izvoza konec leta 2008 splošen, saj se delež Slovenije (ob velikih mesečnih oscilacijah) v letu 2009 ni bistveno zmanjšal. Ponovno oživitev izvoza v letu 2010 in prvi polovici letošnjega leta pa deloma spremlja tudi povečevanje deleža izvoza Slovenije v izvozu EU27.

Slika 4
Izvoz in delež izvoza Slovenije v EU v času krize

Vir podatkov: Eurostat